

Sense títol**Text: NARCÍS SELLES RIGAT**

Josep Àlvarez Niebla

1966

Linòleum/paper

50 x 65,5 cm (18 x 25 cm)

Museu d'Art de Girona. Núm. reg. 134.678

Dipòsit Generalitat de Catalunya. Col·lecció Nacional d'Art

Aquesta obra de joventut de Niebla forma part de la seva producció com a membre d'Estampa Popular, que ha estat considerada la primera xarxa d'artistes antifranquistes apareguda a l'Estat espanyol. Els artistes de l'agrupació van promoure l'ús del gravat, fet amb planxes de diferents materials, com una manera d'ampliar l'abast del seu missatge reivindicatiu i fer passos endavant en el procés de democratització de l'art. La formació va ser impulsada per sectors propers al PCE i al PSUC amb l'objectiu de contribuir a la conscienciació social i política de la ciutadania. La seva pràctica compaginava la crítica a la situació que es vivia sota la dictadura amb la cerca de noves formes de producció, distribució i consum artístics.

P/A ESTADOS PAULSA

Nida

Dos artistes d'origen gironí, Esther Boix i Enric Marquès, van tenir un paper destacat en la història d'Estampa Popular. La primera, perquè va ser una peça clau en l'articulació del grup a Catalunya. I el segon, perquè ultra formar part a París del cercle de José Ortega, un dels pares fundadors del moviment de gravadors, va promoure a la ciutat de Girona un seguit de contactes entre els artistes per organitzar-hi una primera mostra. Però la intervenció governativa contra la iniciativa expositiva va provocar actituds de retraïment públic, en part perquè no existien contrapoders sòlids als quals recórrer, i va frustrar la possibilitat que es consolidés un col·lectiu mínimament operatiu i cohesionat. Va caldre esperar fins a l'any 1976, amb la constitució de l'ADAG, perquè s'acomplís aquest objectiu.

Els components d'Estampa Popular van adoptar inicialment i majoritària formes estètiques vinculades al realisme social o històric, sovint amb un marcat accent expressiu. Era un art que es volia arrelat a les vivències i als problemes concrets de la gent i que aspirava a superar estètiques pretensament evasionistes o closes en el seu entotsolament —com l'abstracció i l'informalisme—, que havien estat instrumentalitzades políticament pel franquisme.

La importància d'Estampa Popular no ve només de les obres concretes que van produir els seus membres, sinó també del fet que la seva acció va obrir camins inèdits que autors i grups anirien desbrossant i enriquint amb la incorporació de nous referents estètics i l'atenció cap a realitats fins llavors negligides. L'Equip Crònica de València fou possiblement la formació que, partint del substrat teòric d'Estampa Popular, va assolir uns resultats més interessants i suggestius. A Girona, el Grup Praxis 75, format per Bep Marquès i Lluís Bosch Martí, tampoc no seria comprensible sense la fonamentació ideològica introduïda per l'agrupació de gravadors. I una cosa semblant podríem dir d'algunes obres del mateix Niebla, posteriors a la que ara ressenyem.

D'altra banda, la irrupció d'Estampa Popular i el seu entorn intel·lectual va afavorir la politització d'un conjunt d'autors i de pràctiques artístiques que, si bé estèticament se situaven als seus antípodes, acabarien assumint no pas les formes visuals i els modes representatius del realisme social, però sí moltes de les motivacions vindicatives i la perspectiva crítica subjacents a l'esmentada tendència.

Josep Àlvarez Niebla, *Sense títol* (detall), 1966. Museu d'Art de Girona. Núm. reg. 134.678. Dipòsit Generalitat de Catalunya. Col·lecció Nacional d'Art.

Dins aquest moviment, com passa sempre en tots els corrents, hi trobem obres altament interessants i obres sense suc ni bruc, obres que obren la ment i obres que deixen indiferent. Però durant força anys hi va haver una mena d'estigmatització global contra Estampa Popular, ja que la tesi que es va imposar en el camp artístic des de finals dels anys setanta fins a mitjan dels noranta, no gens aliena a la reconfiguració política del bloc històric dominant al voltant de la monarquia restaurada, blasmava totes les formes d'art que pretenien contribuir al canvi social. El posterior gir ètic experimentat per sectors de l'art i de l'artigrafia davant el creixent estat de malestar provocat per un capitalisme desbridat ha propiciat una reavaluació crítica d'Estampa Popular. I actualment són nombrosos els estudiosos que en vindiquen el valor i que contemplen aquella experiència com una baula fonamental de les pràctiques artístiques d'aspiració emancipadora.

La participació de Niebla a Estampa Popular fou una expressió del seu compromís polític, el qual també el portaria a afiliar-se al PSUC i a col·laborar en nombroses iniciatives de l'oposició democràtica que vindicaven drets i llibertats. Un compromís, d'altra banda, que ha fet que algunes de les seves pintures, com l'emblemàtic *Diguem no* (1975), formin part inesborrable de la memòria visual de la dissidència antifranquista.

L'obra que hem triat de l'artista fa ús d'una mena de joc metalingüístic, en què una imatge impresa sobre paper —el gravat en qüestió— representa una altra imatge impresa també sobre paper —un bitllet de banc—, i planteja de manera original la confrontació entre capital i treball. És una obra que provoca un somriure involuntari, però en contra del que pugui semblar aquesta reacció ve més de l'estranyament que no pas de l'evidència. L'estranyament que provoca trobar juntes dues coses que pertanyen a universos socials allunyats i que desencadena un llampec poètic equivalent, fins a cert punt, a la lauréatiana trobada fortuïta entre un paraigües i una màquina de cosir en una taula de dissecció.

A la manera del pop, Niebla parteix d'un element de la quotidianitat que és, alhora, un símbol de poder: un bitllet. La primera subversió simbòlica del seu gest ve del fet de suplantar el subjecte emissor, ja que l'encunyació de paper moneda és una prerrogativa estatal. D'altra banda, com és prou conegut, en una de les cares del bitllet solen representar-se els rostres de personatges suposadament il·lustres —caps d'estat, monarques, artistes, etc.—, que tenen la funció de crear un marc de referències iconogràfiques al servei de l'ordre constituït. Amb el seu bust d'obrer ocupant desacomplexadament el lloc destinat a figures emblemàtiques de l'*establishment*, Niebla no només torna a sacsejar aquest ordre, sinó que també apunta cap a un possible nou estat de les coses en què s'haurien transformat les hegemònies socials, atès que una imatge representativa del món subaltern, en concret del subjecte suposadament destinat a encapçalar el procés de canvi, desplaça la imatgeria pròpia del sistema dominant.

En definitiva, lluita de classes en el terreny de la visualitat i dels imaginaris, la qual anava, o aspirava a anar, de bracet amb altres lluites a peu de carrer i a les fàbriques.